

Livsinkomstresonemanget och dess kritiker

Sekreterare Matti Häggström, SACO, refererar i denna artikel kortfattat huvudinnehållet i SACO:s nyligen publicerade skrift "Skenbar och verklig inkomst" och bemöter samtidigt den kritik, som från vissa håll riktats mot SACO:s resonemang. Förf. vill vid ett studium av en del kommentarer associera till Ibsens ord i Vildanden att "tar man från en människa livslönnen tar man också samtidigt ifrån henne lyckan".

Ökad jämlikhet hör till de mest omhuldade kraven i den politiska debatten för närvarande. Det är inte längre originellt eller ens partiskiljande att säga sig önska mera jämlikhet i samhället. Istället förefaller varje politiker med självaktning — och sådana finns det många av — på fullt allvar mena att utan den vanliga jämlikhetsrefrängen blir varendatal och artikel ett ofullgånget foster.

Denna rörande enighet om mera jämlikhet fanns naturligtvis inte om kravet i och för sig var obefogat. Många är de områden där ökad jämlikhet faktiskt är av nöden. Men när man tar jämlikhetsargumentet som tillhygge för ett diffust och opreciserat krav på inkomstnivellering är man definitivt ute på en is som är såväl hal som tunn. Det är den av flera skäl men framför allt ett grundläggande. Man definierar aldrig vad man menar med inkomst. Och man jämför slentrianmässigt det inkomstbegrepp man använder med reell levnadsstandard. En liten smula eftertanke säger att detta är på tok.

Vad är inkomst?

När man talar om "inkomsten" menar man i allmänhet bruttoårsinkomsten. Men inte vilken bruttoårsinkomst som helst. Den väljs ut tendentiöst, så att de jämförelser man gör skall bli så missvisande som möjligt. Några exempel:

I höstens valrörelse talade en känd politiker i en TV-debatt om en generaldirektörs contra en postiljons brutto-

årsinkomst. Underförstått: dessa numerrätt sett stora skillnader ett visst år var liktydiga med motsvarande standard-skillnader under ett helt liv.

Vissa läkare kommer med tiden upp i 100 000-kronorsinkomster, kanske när de nått 45-årsåldern. Denna lön sätts i relation till en metallarbetares — underförstått också i 45-årsåldern. Där- emot faller det knappast dessa debattkonstnärer in att jämföra de bådas inkomster i exempelvis 22-årsåldern. Då "tjänar" den blivande läkaren 1 750 kr per år — dvs. bidragsdelen av studie- medlen — och måste låna åtskilliga tusen kr för att över huvud taget kunna leva och studera. Medan metallarbetarens lön i samma ålder kan ligga på åtskilligt över det tiodubbla!

Självfallet är jämförelser som de ovan- nämnda fullkomligt missvisande om man vill komma åt det man säger sig vara ute efter — de reella standardskillnaderna för olika inkomsttagare, inte bara under vissa valda år utan under ett helt liv.

SACO har nu gjort ett allvarligt försök att hyfsa den inkomstpolitiska debatten genom att presentera en ny livs- inkomststudie, "Skenbar och verklig in- komst". Organisationen publicerade en sådan utredning redan för fem år se- dan; den nya är sålunda till en del en uppföljning.

Det finns två metoder att utföra livs- inkomstundersökningar. Den ena kallas den historiska och avser att belysa en

viss generations inkomstförhållanden. Beräkningsunderlaget utgörs av uppgif- ter om de inkomster som olika grup- per faktiskt uppburit under sin livstid. Metoden har givetvis sina fördelar, men dessvärre klargör den bara förhållan- den under en gången tid. Den säger ingenting om den aktuella inkomst- situationen.

Den andra metoden, tvärsnittsmeto- den, är i detta avseende mera värtalig. Innebörden är att man gör ett tvär- snitt av inkomstförhållandena under ett visst år. Man undersöker hur stora in- komsterna är i olika åldrar för yrkes- grupperna vid ett bestämt tillfälle och summerar dessa uppgifter till livsin- komster. I SACO-skriften har denna metod använts, och man har undersökt 17 yrkesgrupper med skilda utbild- ningslängder och inkomstprofiler. Ut- gångspunkten har varit 1967 års siff- ror — de är således fortfarande högak- tuella. Men inte bara inkomsterna har medtagits i kalkylerna utan även so- ciala förmåner av generell art — detta för att man så mycket som möjligt skall närma sig det man vill mäta: den fak- tiska levnadsstandarden. Man har bör- jat när vederbörande nått 16 års ålder och slutat vid 73 års ålder.

Undersökningen ger följande resultat vid handen. Vid 45 års ålder tjänar ci- vilekonomen — som har det högsta löne- läget i materialet — nära fyra gånger så mycket som motpolen konduktören och tre gånger så mycket som kuratorn

(vilken förutsätts vara utexaminerad socionom). Denne ligger i ungefärlig nivå med muraren och träarbetaren, och avsevärt under exempelvis banktjänstemannen med endast grundskola i formell utbildning. Även folkbibliotekarien har lägre bruttoårsinkomst än banktjänstemannen.

Skillnaderna krymper betydligt om man istället utgår från den adderade bruttolivsinkomsten. Civilekonomens är cirka 3,5 miljoner kr, konduktörens omkring 1,2 miljoner, dvs. tre gånger mindre nu mot fyra gånger mindre vid det tidigare tillfället. Såväl kuratorn som folkskolläraren har lägre bruttolivsinkomst än muraren och träarbetaren.

Bruttolivsinkomsten är likväl ett synnerligen grovt mått på den levnadsstandard som inkomsten medger under livet. En mera korrekt bild av den privata standarden får man om man reducerar bruttolivsinkomsten med de direkta skatterna och räknar fram nettolivsinkomsten.

Denna uppgår för civilekonomen till omkring 2 miljoner kr och för konduktören till 1 miljon. Jämnt fördelat under perioden 16—73 år blir det 35 500 kr per år respektive 16 500 kr. Inkomstskillnaderna har minskat avsevärt, vilket naturligtvis beror på den progressiva skatten, olikheter i antalet ortsavdrag m.m.

Som motivering för progressiviteten i skattesystemet brukar anföras antingen att man vill fördela skattebördan ef-

ter bärkraft eller också att man vill åstadkomma en utjämning av inkomstskillnaderna. Av taxerings- och upp-
bördsskäl använder man sig härvidlag av årsinkomsten som mått på bärkraften, och ingen hänsyn tas till ojämnheter i inkomstprofilen. Därigenom kan skatteprogressiviteten få de mest förbluffande och rimligtvis också oavsiktliga konsekvenser.

Detta framgår vid en jämförelse mellan folkskolläraren, kuratorn och muraren. Den sistnämnde har en något större bruttolivsinkomst än folkskolläraren, som i sin tur tjänar något mer än kuratorn. Skattesystemets utformning medför emellertid att grupperna drabbas i omvänd ordning mot livsinkomstens storlek. Kuratorn betalar under livstiden 6 500 kr mer i skatt än vad han skulle gjort vid en absolut jämnt fördelat livsinkomst. Folkskolläraren, som har en något större bruttolivsinkomst, klarar sig undan med en merskatt på 3 900 kr. Muraren slutligen, som tjänar mest av de tre kategorierna över livet, gynnas av beskattningens konstruktion och betalar realiter 3 700 kr mindre än vid en jämn fördelning. Inkomsttagare med ojämn inkomstprofil missgynnas alltså i skattehänseende.

Självfallet kan man inte vid en jämförelse som denna bortse från ojämnheter i tiden. Det måste vara en fördel att få ut en så stor del av livsinkomsten tidigt under livet. 10 000 kr när en person är 20 år är ju inte lika mycket vär-

da när han är 40 år. Ränneaspekten måste sålunda beaktas. Därför har även i sammanhanget beaktats den diskontade livsinkomsten. Utgångspunkten är hur stort kapital en person måste ha vid 16 års ålder för att sedan med hjälp av ränteinkomsterna och kapitalförbrukning kunna leva på exakt den standard som nettoårsinkomsterna inom ett visst yrke medger. Det exakta värdet går givetvis inte att uppskatta. Den i undersökningen valda räntesatsen 5 procent är att betrakta som ett räkneexempel. Skillnaderna utjämnas i varje fall ytterligare. Relationerna mellan civilekonomen och konduktören har nu sjunkit från 1,7 till 1.

Instämmanden och illusioner

Hur har då reaktionerna på SACO-skriften blivit?

Självfallet har den väckt betydande uppseende. På påfallande många håll och från alla politiska läger har instämmanden kommit. Därigenom vågar man hoppas att den fortsatta inkomstdebatten blir avsevärt mera vederhäftig än tidigare.

Men när man studerar vissa kommentarer i pressen kommer man osökt att tänka på Ibsens ord i *Vildanden* att tar man ifrån en människa livslögnen tar man också samtidigt ifrån henne lyckan. I det nu aktuella fallet är det en del ledarskribenter som plundrats och som — psykologiskt fullt begripligt — också blivit djupt olyckliga och som till varje pris vill bibehålla illu-

sionen om bruttoårsinkomstens stora användbarhet vid standardjämförelser. Låt oss granska några av invändningarna!

En är att man i undersökningen varken medtagit städerskor och textilarbetare å ena sidan eller borgarråd, överläkare och generaldirektörer å den andra. Orsaken härtill är att tillförlitlig statistik inte finns för de ovannämnda låglönegrupperna. När det gäller borgarråd och generaldirektörer fann man inte dessa vara nog många för att vara intressanta, vartill kommer att det inte finns några normalkarriärer för dessa grupper. Överslagsberäkningar av läkarna ger därjämte vid handen att deras nettolivsinkomst inte skiljer sig så mycket från civilekonomens — dennes bruttoårsinkomst är i 45-årsåldern så hög som nästan 90 000 kr.

De allra flesta invändningarna går dock ut på att SACO-undersökningen bortsett från icke-monetära faktorer — arbetstid, semester, risk för yrkesskador och arbetslöshet, trivsel i arbetet m.m. Det är riktigt. Samtidigt blir man något förvånad över dessa anmärkingar. I regel kommer de från dem som i årtal med maskinmässig monotoni jämfört skillnader i bruttoårsinkomster med skillnader i standard. När SACO nu påvisar det oriktiga i sådana jämförelser förebrår man organisationen för att den inte är ännu mera nyanserad. SACO har aldrig gjort gällande att livsinkomsten säger hela sanningen om levnadsstandarden. Däremot har med em-

fas fastslagits att livsinkomsterna är ett mycket bättre mått på standard än det hittills använda, nämligen tendentiöst utvalda bruttoårsinkomster. (Träarbetarnas ordförande Yngve Persson har förstås sagt att varken livsinkomster eller bruttoårslöner är bra om man skall mäta standarden. Istället bör man använda sig av timlönen. Det var samma Yngve Persson som för någon månad sedan krävde lönestopp för samtliga med inkomster överstigande 40 000 kr. Var den siffran en timlön, hr Persson?)

Förenklingar

När kritikerna hötter med de icke-monetära faktorerna gör de sig i flera fall skyldiga till förenklingar. Det heter att LO-grupperna som regel har längre veckoarbetstid än akademikerna. Man bortser då från den faktiska diskrepans som ofta råder mellan en akademikers formella och reella arbetstid. För att ta läkarområdet: en för ett år sedan företagen undersökning, utförd av landstingsförbundet och läkarförbundet avslöjade att det fanns underläkargrupper med en veckoarbetstid på över 80 timmar. Även för viss personal i statlig förvaltning är arbetstiderna uppseendeväckande höga. Då är dessutom att märka att de offentliganställda i lönegrad A 19 och däröver inte erhåller någon övertidsersättning.

Det heter att risken för yrkesskador är störst i manuella yrken. Sådan risk finns likväl överallt, även om skadorna

kan vara av olika karaktär. En stressad försäljningschefs magsår är lika mycket en yrkesskada som ett olycksfall på ett bygge. De högre tjänstemännens ofta tunga ansvar medför hjärtinfarkter och liknande sjukdomar av yrkesskadekaraktär. Någon tillförlitlig statistik på var yrkesskadorna är vanligast finns dock inte.

Det heter att risken för arbetslöshet är större bland LO-grupperna än bland andra. Tidigare var det otvivelaktigt så. De allra senaste åren har förhållandena dock delvis utjämnats. Nu är hotet om arbetslöshet en realitet också för akademikerna. Därtill kommer att en metallarbetare eller murare har avsevärt bättre möjligheter att i dag få ekonomiskt stöd under en arbetslöshetsperiod än en arbetslös nyexaminerad akademiker.

Vrångbild av akademiker

Det heter att akademikerna till skillnad från andra yrkestagare har det så väldigt trevligt och stimulerande under utbildningstiden, och därefter får så trivsamma arbeten. Denna kanderade bild av de universitets- och högskolestuderande och de yrkesverksamma akademikers vardag är knappast korrekt. Varför avlägger exempelvis endast 50 procent av de studerande vid de fria fakulteterna examen? Och har inte en läroverksadjunkt med disciplinproblem ett lika stort helvete som vilken annan yrkestagare som helst som hamnat fel? Trivseln är i stor utsträckning något

subjektivt. Vad som passar den ene passar inte den andre. Någon gemensam värdeskala existerar inte.

Det heter att det är bättre att ha en stigande lönekurva än en tidigt sjunkande. Psykologiskt är detta troligen riktigt för ganska många. Omvänt kan andra finna det vara en belastning att skuldsätta sig till åtskilliga tiotusentals kronor i unga år. Ekonomiskt måste det dock — som tidigare framhållits — under alla omständigheter vara en fördel att få ut mycket av livsinkomsten tidigt under livet.

Det heter slutligen att SACO bortsett från att samhället lägger ner en massa pengar på att betala akademiker-
nas studier och undervisning. Som om de inte i sinom tid betalade tillbaka det med ränta på skattsedeln!

Andra argument på samma nivå må förtigas av hänsyn till dem som fabrikerat dem. Alla dessa detaljinvändningar har emellertid lancerats av främst ett skäl. Man vill söka undanskymma det

väsentligaste i SACO-undersökningen, nämligen att livsinkomsten ger en avsevärt bättre bild av standarden än den hittills nästan alltid använda bruttoårsinkomsten! Ingen har kunnat förneka detta. Och ingen har heller kunnat komma ifrån vad som också slås fast i SACO-undersökningen: att de verkliga inkomstskillnaderna är åtskilligt mindre än de skenbara differenser som årsinkomsterna anger. SACO diskuterar inte i undersökningen huruvida existerande inkomstolikheter är motiverade. Avsikten har endast varit att klarlägga vilka dessa är. Och vill man då utifrån inkomstuppgifter belysa skillnaderna i levnadsstandard mellan olika grupper bör man för det första räkna med livsinkomster och inte årsinkomster, för det andra använda netto- och inte bruttosiffror och för det tredje korrigera för ojämnheter i den tidsmässiga fördelningen. Först om man iakttar dessa villkor, kan en debatt om inkomst- och standardförhållanden bli meningsfull och realistisk.